CZU: 37.013 **https://doi.org/10.59295/sum9(189)2025_02**

UN MODEL DE ANALIZĂ A RELAȚIILOR ȘTIINȚELOR ȘI PRACTICII EDUCAȚIONALE

Vasile PANICO,

Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă" din Chișinău

Articolul este consacrat examinării conexiunilor științelor și practicii educaționale. În lucrare se examinează forțele motrice de dezvoltare a sistemului științele - *practica educațională*. Acestea sunt: schimbările accelerate care derulează în societate sub toate aspectele sale de existență și dezvoltare; decalajul dintre finalitățile educației și produsele practicii pedagogice - personalitatea formată și dezvoltată pentru a se încadra eficient în activitățile de viață socială; logica dezvoltării științelor educației și, în special, al relațiilor dintre activitatea de cercetare științifică și activitatea de educație ca fenomen sociouman. Relațiile reciproce **î**ntre științele și practica educațională sunt subordonate unui sistem de condiții pedagogice, psihopedagogice, sociologice, psihofiziologice, care nemijlocit avantajează instruirea, educația și dezvoltarea personalității.

Cuvinte-cheie: *relațiile științelor și practicii**,** forțele motrice ale interacțiunii științelor și practicii pedagogice, conceptele, legitățile, principiile și condițiile educației.*

A MODEL FOR ANALYZING THE RELATIONSHIPS BETWEEN SCIENCE AND EDUCATIONAL PRACTICE

The article is devoted to examining the connections between sciences and educational practice. The paper examines the driving forces of the development of the system of sciences and educational practice: the accelerated changes taking place in society in all aspects of its existence and development; the gap between the goals of education and the products of pedagogical practice - the educated/self-educated personality trained to effectively fit into the activities of social life; the logic of the development of educational sciences and especially the relations between scientific research and constructive activity. The relationship is subordinated to a system of pedagogical, psych pedagogical, sociological, and psychophysiological conditions, which directly favor the development, training, and education of the personality.

Keywords*: relations between sciences and educational practice, driving forces of interaction between sciences and pedagogical practice, pedagogical concepts and laws, principles and conditions of education.*

Introducere

Activitatea practică educațională se fundamentează pe legitățile și conceptele pedagogice esențiale: socializarea, educația și activitatea educațională, instruirea și procesul de instruire, formarea și autoformarea, dezvoltarea și autodezvoltarea personalității. Între științele și practica educațională permanent există un sistem de relații ***cauză - efect.*** Astfel, se realizează funcția prognostică și anticipativă a științelor educației în raport cu practica pedagogică.

Aceste relații se manifestă atunci când științele educației sunt implicate în transformarea și schimbarea benefică a practicii pedagogice. Științele educației permanent anticipează practica pedagogică/ educațională. La rândul lor, conceptele, ideile teoretice se stabilesc și se dezvoltă în cadrul analizei și generalizării practicii educaționale. Din cele descrise mai sus reiese că teoriile pedagogice servesc în calitate de premise pentru dezvoltarea și anticiparea practicii educaționale. Pentru a schimba și dezvolta adecvat practica educațională pedagogul cercetător în mod obligatoriu/ neapărat trebuie să cunoască și să analizeze sub toate aspectele realitatea educațională actuală, în caz contrat funcția transformativă și anticipativă a științelor educației va fi neeficientă și produsele/ rezultatele cercetării vor fi de un nivel scăzut.

Pedagogia ca știință socioumană în mod independent nu posedă capacități și posibilități depline și ample pentru a realiza favorabil funcția anticipativă și pronostică a practicii educaționale. Ea permanent este în alianță cu filosofia, psihologia, sociologia, didacticele pe obiecte, istoria, informatica și alte științe. În

ansamblu, conceptele din științele generale, socioumane, umane, sociale și cibernetice se selectează, se aprobă prin prisma/filtrul științelor pedagogice și devin fundamente teoretice realizabile pentru analiza deplină și amplă a practicii educaționale. Toate cele expuse mai sus și plus creativitatea pedagogului cercetător produc o plusvaloare în transformarea si schimbarea benefică a practicii educaționale. La rândul său, practica educațională retransformată pozitiv, devine o nouă sursă de investigație pentru științele educației. Astfel, se obține un ciclu în permanentă interacțiune: ***teorie[1] – practică[1] – teorie[2] -practica[2] – proces permanent.*** În mod firesc apare următoarea întrebare. Care sunt factorii/forțele motrice ce generează evoluția și dezvoltarea acestui ciclu?

Forțele motrice de dezvoltare a sistemului științele și practica educațională

Prima forță motrice o constituie schimbările accelerate și uneori imprevizibile care au loc în societate: tendințele de dezvoltate a societății; condițiile de viață umane; schimbările politice și ideologice; racordarea politicilor educaționale la politicile statului; necorespunderea nivelului calității sistemului de învățământ și educațional cu așteptările societății, dar și cu unele standarde naționale și internaționale; racordarea politicilor naționale educaționale la documente și acordurile internaționale la care face parte și Republica Moldova, la documente elaborate de ONU, Consiliul Europei, Uniunea Europeană; ajustarea și aplicarea creativă a experiențelor inovaționale europene și mondiale la practica educațională din Republica Moldova[6]; situația economică dificilă, cu impact negativ asupra dezvoltării sistemului educațional; problemele demografice majore și impactul acestora asupra dezvoltării sistemului de învățământ și educațional; diminuarea rolului familiei în educația copiilor; fenomenul globalizării; digitalizarea procesului educațional; relațiile dintre valorile general-umane și cele de ordin național; divergența între trebuințele individuale, de grup și cele sociale; supremația valorilor materiale în raport cu cele spirituale. Acești factori generează permanent noi probleme teoretice și practice educaționale. Ca rezultat au apărut noi paradigme educaționale: pragmatică, funcțională, umanistă, axiologică, tehnologică, constructivistă, identității, inovatoare, curriculară, postmodernă. Ele înlesnesc benefic activitatea practică educațională prin descoperirea a noi idei teoretice și modificarea profundă a principiilor și regulilor, scopurilor și obiectivelor, conținuturilor, metodelor și formelor de educație [1].

A doua forță motrice constă în decalajul dintre idealul, scopurile și obiectivele generale ale educației, pe de o parte, și produsele acestei activități în calitate de fenomen orientat sociouman - personalitatea și societatea educată/autoeducată și dezvoltată/autodezvoltată din punct de vedere intelectual, moral, estetic, profesional, politic, ecologic, economic, managerial, pe de altă parte. Acest decalaj se produce/ se generează atunci, când: a) se schimbă idealul, scopurile și obiectivele generale și speciale, iar sistemul educațional și de învățământ rămân pe vechi și corespunzător rezultatele activității practice nu relaționează cu finalitățile educaționale proiectate. Produsul fundamental – formarea și dezvoltarea personalității nu corespunde noilor condiții de viață socială; b) științele educației pășesc în urma practicii educaționale; c) pedagogia în calitate de știință socioumană nu-și realizează pe deplin și amplu funcția anticipativă în raport cu activitatea practica; d) științele educației nu se sprijină deplin și adecvat pe conceptele științelor generale, umane, filosofice și sociologice.

Prin schimbarea idealului, scopurilor și obiectivelor generale ale educației se manifestă vizibil capacitatea de prognozare și probare a nivelului de dezvoltare calitativă a științelor educației. Științele pedagogice au misiunea de a prevedea/presupune cum se va comporta/ acționa sistemul educațional în noile condiții și cum el (acest sistem) trebuie să se modifice pentru a obține un nivel benefic și optim de relaționare dintre scop, obiective și rezultatele sau produsele practicii educaționale/ pedagogice. Acest decalaj de regulă generează un sistem de contradicții, care servesc în calitate de forțe motrice în dezvoltarea științelor și practicii pedagogice.

Mijloacele de educație la rândul său necesită să se raporteze la scopurile, obiectivele generale și speciale de formare și dezvoltare a personalității. Științele educației au menirea de a aplana acest decalaj. Produse imprevizibile se pot obține și atunci, când scopurile, obiectivele și condițiile educaționale rămân neactivate, nefuncționale pe o anumită perioadă de timp. Cauzele ce generează produse educaționale de o calitate relativ scăzută în opinia noastră sunt următoarele: a) sistemul educațional și de învățământ nu manifestă

interes pentru a se schimba **și** progresa pozitiv; b) scopul și obiectivele educației sunt de natură irealizabilă din lipsa mijloacelor și condițiilor favorabile. Aceste efecte cauzabile cer crearea și asigurarea unui sistem de condiții pozitive, favorabile pentru o funcționare benefică a sistemului educațional și de învățământ.

A treia forță motrice o constituie logica dezvoltării științelor educației și-n special al relațiilor dintre activitatea științifico-teoretică și cea tehnico-constructivă. Soluționarea unei probleme științifice generează altele noi. Acumularea de noi idei teoretice și fapte practice generează necesitatea analizei lor sub aspect pedagogic, filosofic, psihologic, sociologic și-n special al cerințelor pețiii muncii. Problema sau problemele științifice constituie decalajul dintre cunoscut și necunoscut. Astfel, se detectează unitatea dintre funcția teoretico-științifică și funcția tehnico-constructivă ale științelor educației.

Științele și practica educațională constituie un sistem integral. Produsele teoretice și practice obținute în cadrul cercetărilor pedagogice trebuie să-și găsească aplicare în cadrul altor investigații și-n activitatea practică educațională. Deci, noutatea, valoarea științifică și practică constituie un produs și factor valoric a activității/activităților de cercetare și mijloace sau factori de fortificare și optimizare a practicei educaționale. Cu cât mai bine se cunosc, se conștientizează și se aplică creativ conceptele, legitățile, principiile, conținuturile, metodele și formele de educație cu atât mai eficient se proiectează și se realizează practica educațională.

Punctul inițial și primordial în construirea sistemului ***știință – practică*** îl constituie realitatea educațională. Primul pas în realizarea acestui sistem îl constituie observarea, descrierea, caracterizarea empirică, analiza și generalizarea practicei educaționale. Pasul doi constă în determinarea și analiza structurală a categoriilor și legităților realității educaționale. Descrierea empirică și analiza conceptelor teoretice și faptelor practice depistate în cadrul investigațiilor se efectuează sub aspectul a mai multor științe: socioumane, umane, sociale și psihologice. Astfel, produsele teoretice și practice obținute vor fi veridice, ample și adecvate. Elementele sau componentele de bază ale științelor educației o constituie conceptele sau noțiunile-cheie și legitățile. *Conceptele-cheie frecvent aplicate în cercetările pedagogice sunt următoarele:* educația, instruirea, legitățile educației și instruire, activitatea pedagogică, realitatea pedagogică, sistemul educațional, interacțiunea educațională, sistemul de învățământ, procesul de instruire, predarea-învățarea-evaluarea, condițiile și factorii de educație, obiectul de învățământ, curriculumul școlar, situația educațională, autoinstruirea, autoeducația, educabilitatea, metodele, procedeele, formele de educație și instruire, conținutul învățământului și educației în calitate de modele pedagogic al experienței/ culturii sociale. Legitățile constituie componenta fundamentală a științelor educației.

Legitățile esențiale ale educației detectate și analizate în sursele științifice sunt următoarele: interdependența dintre educație și cerințele/exigențele societății; unitatea scopului, obiectivelor, conținuturilor, metodelor și formelor de educație; unitatea instruirii, educației și dezvoltării personalității; reciprocitatea educației și activismului educatului/autoeducatului; interdependența determinismului intern și extern în formarea și dezvoltarea personalității; reciprocitatea educației și a nivelului de dezvoltare a societății sub aspect socioeconomic, cultural, tehnologic, informațional, politic; concordanța dintre educație și comunicare; reciprocitatea activismului personalității și eficacitatea educației; reciprocitatea autoeducației și autodezvoltării personalității; dependența productivității educației și instruirii de scopul, obiectivele, conținutul, metodele și formele educaționale; condiționarea socială a scopului, obiectivelor, conținuturilor, metodelor și formelor de educație; interdependența teoriei și practicii educaționale; unitatea predării-învățării-evaluării; reciprocitatea educației și instruirii; corelația dintre activitatea pedagogului/ educatorului și activitatea educatului; interdependența dintre educația formală, nonformală și informală; interrelația educației ca activitatea de bază în dezvoltarea personalității; interacțiunea eficienței educației și sfera motivațională, activismul subiecților educaționali; reciprocitatea procesului de formare a conștiinței și activitatea de formare a comportării personalității; intercondiționarea nivelurilor de comunicare (intrapersonală, interpersonală, de grup și publică); reciprocitatea formării atitudinilor și a trăirilor emoționale ori sentimentale la educați/autoeducați; reciprocitatea în dezvoltarea integrală a personalității sub aspect motivațional, rațional și comportamental.

Legitățile constituie un sistem de conexiuni persistente, esențiale, necondiționate ale procesului educațional. Ele determină traseul, evoluția, orientarea și productivitatea educației. Legitățile educației

convențional se plasează în patru grupe: a) legități intrinsece pedagogice sau caracteristice procesului educațional propriu zis; b) legități psihopedagogice; c) legități sociopedagogice; d) legități caracteristice sau specifice componentelor educației (intelectuală, morală, estetică, ecologică).

Tranziția de la teorie și-n special de la concepte și legități către activitatea normativă se realizează prin intermediul principiilor și regulilor educaționale. Principiile conțin în sine indicații concrete referitor la faptul cum trebuie de proiectat, organizat **și** realizat procesul educațional pentru a obține produse pozitive/ optime. La temelia elaborării principiilor se află conceptele și legitățile pedagogice de bază. Ideile teoretice și legitățile de regulă orientează/direcționează activitatea pedagogică practică și nu conțin indicații concrete referitor la proiectarea și realizarea practicii educației.

Principiile și regulile se creează/produc și se dezvoltă ținându-se cont de factorii care condiționează realizarea procesului educațional de ordin pedagogic, psihologic, sociologic, economic și de viață socială. În cea mai mare măsură principiile sunt raportate la situațiile concrete de educație, la exigențele sociale față de instruire și educație. Astfel, apariția cerinței privitor la formarea și dezvoltarea la elevi a activismului independent și-a găsit reflectare în principiul *didactic – transformarea instruirii în autoinstruire, a educației în autoeducație*. Nerespectarea principiilor și regulilor frânează eficacitatea procesului și valoarea produsului educațional.

Respectarea principiilor educației presupun/prevăd în mod obiectiv anumite eforturi specifice ale elaboratorilor de curriculum școlar, manuale și altor mijloace de învățământ și-n special de mobilizare a forțelor spirituale de către pedagogii practicieni. Astfel, principiul formării atitudinilor la elevi în cadrul instruirii nu se realizează de la sine, în mod simultan. El presupune anumite eforturi suplimentare din partea a mai multor actori educaționali și-n special a cadrelor didactice. Formarea orientată la elevi a atitudinilor benefice în cadrul instruirii constituie un principiu pedagogic care prevede formarea la elevi a atitudinilor de învățare, morale, ecologice, estetice și altele.

Relațiile dintre legități și principii constituie punctul de pornire, factorul sau puntea de trecere în realizarea tranziției de la teorie spre practica educațională. Principiile **și** regulile nu se deduc în mod direct din legitățile și conceptele teoretice. Principiile devin etapa/punctul inițial în tranziția de la teorie la practică atunci când, pedagogul cercetător va apela nu numai la legitățile educației, ci și la alte concepte pedagogice: scopul și obiectivele, condițiile concrete în cadrul cărora se realizează procesul educației, particularitățile de vârstă și individuale ale elevilor, mijloacele de creare a situațiilor educative, procesele cognitive ale elevilor, motivația și factorii care influențează direct și indirect dezvoltarea elevilor, specificul, logica și conținutul disciplinei de învățământ, conținuturile și formele educaționale.

Tranziția se observă, descrie, analizează și se validează în cadrul activității de cercetare, în baza experimentului pedagogic. Experimentul pedagogic constituie indicatorul depistării și creării de noi reguli și principii de educație. Experimentul pedagogic și-n special practica pedagogică aprobă sau dezaprobă viabilitatea și obiectivitatea principiilor, arealul sau limitele lor de funcționare în cadrul predării-învățării-evaluării disciplinelor de studiu (generale sau particulare), în realizarea conținuturilor educației (morale, estetice, ecologice, intelectuale). Practica pedagogică validează și demonstrează viabilitatea și condiționarea principiilor în anumite situații educaționale.

Principiile constituie un sistem de cunoștințe normative sau reguli-exigențe generale și speciale în baza cărora se realizează funcția tehnico-constructivă a pedagogiei. Ele conțin indicații concrete referitor la faptul cum trebuie de acționat pentru a obține produse educaționale constructive, benefice. Astfel, principiul intuiției semnifică faptul, că în cadrul instruirii este necesar de aplicat mijloacele intuitive. Principiul problematizării indică la faptul ca cadrele didactice trebuie să aplice metodele de instruire prin problematizare.

Principiile educației se clasifică diferit în dependență de indicii sau criteriile care se iau la bază:

- După gradul de generalitate (generale și speciale) și-n raport cu formele educației.
- Raportate la disciplinele concrete de învățământ (limba și literatura, matematica, biologia, geografia, chimia, fizica, istoria).
- Raportate la conținuturile/laturile educației (morală, estetică, intelectuală, ecologică, profesională).
- În conformitate cu fazele planificării și constituirii procesului educațional.
- În raport cu relațiile interdisciplinare.

- Specificate la procesele cognitive ale subiecților educaționali și a obiectivele urmărite, la mijloacele și strategiile utilizate în cadrul instruirii;
- Relaționate la componentele structurale ale personalității (biogenetică, socială/educațională și psihică).
- Raportate la situațiile concrete educaționale
- Cu referire la tipurile de activități socioumane (comunicare, învățare, formare și dezvoltare profesională).
- Raportate la trăsăturile caracteristice de dezvoltare a personalităţii sub aspect psihofiziologic, educațional și social.
- În raport cu activitatea fundamentală de dezvoltare a personalității;
- Raportate la specificul elevilor cu nevoi speciale;
- În raport cu agenți concreți educaționali și interacțiunea lor (familie, școală, comunități sociale);
- Vizate la interacțiunea motivelor de comportate.
- Raportate la valorile general umane și naționale;
- Specificate la relațiile educație-autoeduacație și instruire-autoinstruire.
- Conectate la știința/științele concrete pedagogice (preșcolară, școlară, universitară, profesională).
- Contactate la grupele de legități pedagogice și la componentele structurale ale personalității.
- Relaționate la formarea și dezvoltarea persoanei concrete, grupul sau echipă de elevi sau la o anumită colectivitate de oameni.
- Contactate la relațiile științelor educației cu filosofia, sociologia, sociologia, genetica, ecologia, științele generale.

Raportate la funcțiile sau domeniile de activitate ale agenților educaționali [5, 6].

În continuare caracterizăm câteva ***principii.***

Principiul orientării umaniste a educației prevede încadrarea nemijlocită a personalității în mediul de viață socială [2, 3]. Principiul nominalizat se realizează prin respectarea următoarelor reguli-exigențe: umanizarea vieții sociale și educației; formarea atitudinilor de respect, stimă și grijă față de oameni, a responsabilității și obligativității, optimismului și demnității umane. Principiul orientării umaniste a educației direcționează activitatea pedagogilor practicieni spre studierea prealabilă a fiecărui elev și grup de copii/elevi în scopul dezvoltării lor în conformitate cu predispozițiile, capacitățile, aptitudinile şi interesele personale. El plasează accentul esențial pe formarea și dezvoltarea atitudinilor morale şi intelectuale, formarea şi dezvoltarea capacităților creative, a abilităților de învățare şi autoînvăţare permanentă, individualizarea şi diferențierea procesului educațional. Esența educației, conform pedagogiei umaniste constă nu numai în proiectarea, organizarea influențelor asupra personalităţii şi grupelor de copii/elevi, ci şi pe organizarea nemijlocită a vieții şi activităților sociale. Astfel, procesul educațional se integrează în mod organic cu viața, cu experiența socială.

Colaborarea constituie regula fundamentală a principiului orientării umaniste a educației. Colaborarea îmbină activitatea școlii şi a părinților, a părinților şi societății în pregătirea tinerii generații pentru viață. Cadrele educaționale şi elevii determină în comun acord obiectivele, planifică, acționează şi analizează produsele activităților. Umanismul constituie temelia formării atitudinilor morale la copii/elevi și pune accentul pe formarea responsabilității și datoriei, a unității cerințelor şi încrederii, respectarea demnității personalităţii, unității activităților independente creatoare şi a autoeducației, coeziunii activităților formale, nonformale, informale şi prosperității spirituale.

Principiul reciprocității instruirii și educației este constituit din două componente. Prima componentă constă în faptul, că instruirea în calitate de activitate socioumană preponderent este orientată spre pregătirea personalității către viață prin comunicarea și însușirea experienței sociale. A doua latură sau componentă prevede încadrarea nemijlocită a personalității educatului/autoeducatului în viață socială. În cadrul instruirii aceste două tipuri de activități sociale permanent se integrează. Pentru a realiza această unitate este necesar de eforturi suplimentare din partea agenților educaționali. Unitatea instruirii și educației este un principiu didactic și oferă elevilor anumite deschideri și modele de viață socială. Educația în sensul deplin al cuvântului constituie viața propriu-zisă sub toate formele sale de existență.

În cadrul instruirii elevul se încadrează în viața virtuală și asimilează experiența acumulată de societate redată în cultura socială. Acest fapt constituie o condiție vitală de încadrare ulterioară și concomitentă a

personalității în mediul de viață propriu-zis. Principiul nominalizat prevalent conține indicații concrete referitor la însușirea sau acumularea de către personalitate a cunoștințelor, abilităților mentale, atitudinilor și a valorilor sociale, pe când educația în sens larg social este direcționată preponderent spre formarea în mod integral a conștiinței și comportării sociale la personalitate.

Principiul abordării holistice/integrale a procesului educațional prevede: formarea și dezvoltarea concomitentă la personalitate a sferei raționale, emoționale, fizice, creative, spirituale și comportamentale; formarea unui parteneriat pozitiv școală-familie-societate; armonizarea metodelor, conținuturilor, mijloacelor și formelor de educație; formarea relațiilor adecvate și rezonabile de sine, mediul sociouman și ambiant de viață; formarea armonioasă/sincronizată a cunoștințelor, abilităților și atitudinilor; corelarea educației formale, extradidactice și extrașcolare; formarea și dezvoltarea relațiilor de colaborare în cadrul procesului educațional și de viață socială; învățarea prin experiențe progresiste; formarea abilităților de a interacționa pozitiv cu alți oameni; formarea capacităților de gestionare a emoțiilor; armonizarea gândirii critice, creative și logice; formarea și dezvoltarea abilităților de comunicare și autocomunicare la educați/autoeducați.

Principiul implicării active și conștiente a elevului în cadrul educației și instruirii. Principiul nominalizat prevede respectarea următoarelor reguli de esențiale: tratarea elevului în calitate de subiect al propriului proces de formare și autoformare, de dezvoltare și autodezvoltare; participarea activă și conștientă a elevului în activitățile educaționale și de viață socială; modificarea învăț**ării** în autoînvățare, a educației în autoeducație; transformarea procesului de formare și dezvoltare în proces de autoformare și autodezvoltare; concreșterea acțiunilor de motivare în procese de automotivare; armonizarea proceselor cognitive la elevi; formarea și dezvoltarea la elevi a competenței de autocunoaștere, autoapreciere, autoorganizare, autorealizare, autoevaluare; generarea la subiecții educaționali a trăirilor emoționale pozitive; transformarea educatului în auteducator; formarea și autoformarea la elevi a abilității de a-și înainta obiective concrete de autoformare și autoschimbare adecvată, care necesită să fie reale și conștientizate; concreșterea metodelor de educație în metode de autoeducație (transformarea stimulării în autostimulare; proiectarea obiectivelor în proces de autoproiectare; informarea în autoinformare; reglarea în autoreglare; exigența în autoexigență; exersarea în autoexersare) [4, 5].

Proximitatea dintre funcția teoretică și funcția constructivă a pedagogiei ca știință socioumană are la bază principiile educației. Pentru ca principiile educației să posede conținut și să realizeze relațiile de tranziție de la teorie la practică este necesar de ținut cont nu numai de legitățile educației, ci și de alte concepte pedagogice, psihologice, sociologice, filosofice. Este necesar de luat în considerație idealul, scopul și obiectivele educației și instruirii pe trepte de învățământ, condițiile și factorii necesari pentru realizarea eficace a procesului educațional, particularitățile specifice de dezvoltare a elevilor de o anumită vârstă, relațiile sau raporturile dintre agenții educaționali, activitatea primordială de dezvoltare a personalității, specificul conținuturilor de educație și al disciplinelor de învățământ, mijloacele și formele de instruire și educație și alți factori sociali, umani și socioumani. ***În concluzie conchidem următoarele***: tranziția de la legități la principii, de la funcția teoretică la funcția constructivă/practică a pedagogiei se realizează și se validează prin/în cadrul activității de cercetare experimentală. Experimentul pedagogic demonstrează existența, viabilitatea și eficacitatea principiilor și regulilor de educație. Principiile se completează și se dezvoltă prin descoperirea a noi reguli referitor la proiectarea și realizarea procesului educațional. Regulile educației ca parte constitutivă a principiilor se manifestă diferit după puterea lor funcțională și rezultativă în diverse situații și condiții educaționale. Ele obțin diversă rang valoric. *Legitățile educației constituie fundamentul tranziției de la teorie la practică și invers.* Astfel, pedagogul cercetător în cadrul analizei practicii educaționale descoperă nu numai relații condiționate ci și raporturi necondiționate sau legitime, care se manifestă identic în diferite situații educaționale, iar produsul acestor analize îl constituie noile legități educaționale.

Practica educațională constituie un sistem normativ. Pe măsură ce ne apropiem de practica toate elementele sau componentele descrise mai sus se aliniază în sisteme metodice specifice, care simbolizează imaginea normativă a realității pedagogice concrete (predarea-învățarea-evaluarea chimiei, biologiei, geografiei, istoriei sau a altor discipline de învățământ). În aceste sisteme specifice sunt plasate cunoștințele

sau informațiile din diverse comunități – de la principiile generale ale educației și instruirii până la principiile și regulile specifice disciplinelor de învățământ sau conținuturi de educație: morală, intelectuală, estetică, ecologică, alimentară. Ulterior sistemul normativ general și cele specifice se plasează în proiecte concrete: standardele educaționale, curriculumul școlar sau universitar, manuale, ghiduri și alte mijloace de instruire și educație. Componentele sau elementele sistemului normativ se verifică, modifică și validează în cadrul practicii pedagogice. Mijloacele constitutive ale sistemului normativ constituie și reflectă în sine unitatea științei și practicii educaționale. Ele conțin indicații concrete pentru cadrele didactice, elevi, părinți și constituie un produs semnificativ al interacțiunii și unității științelor și realității educaționale.

Componenta finală a sistemului unității teoriei și practicii educaționale o constituie activitatea pedagogului practician, care generează o altă sau o nouă realitate educațională și care la rândul ei constituie un nou obiect de cercetare. Noua realitate educațională necesită/cere să fie supusă examinării/cercetării prin proiectarea și realizarea experimentului pedagogic în cadrul căruia practica educațională se supune observării, descrierii și analizei teoretice. În cadrul noilor investigații se descoperă alte idei, legități, principii, metode și tehnici de educație, se elaborează noi îndrumări normative și sugestii metodice, se completează și se modifică curriculumul, manualele și modalitățile de educație și dezvoltare propice a personalității. În mod figural relațiile nominalizate pot fi prezentate astfel.

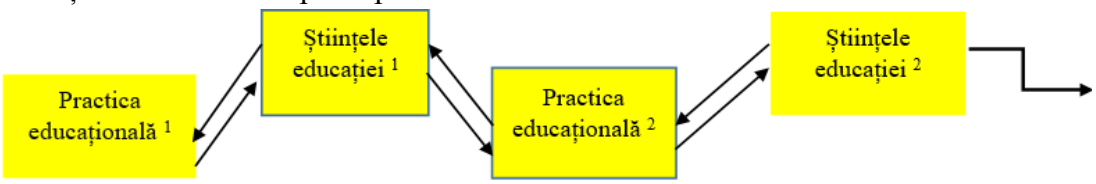

Figura: Interrelația dintre activitatea științifică și practica educațională

Funcționalitatea practică a principiilor și regulilor, metodelor și procedeelor, conținuturilor și formelor este determinată de condițiile educaționale. Condițiile semnifică un sistem de circumstanțe sau situații, care trebuie/se impun să fie respectate pentru a realiza obiectivele educaționale generale și speciale de educație. Agenții educaționali și-n special cadrele didactice au misiunea de a crea situații favorabile și a genera un mediu pozitiv de viață pentru a educa adecvat elevii sub aspect moral, intelectual, estetic, ecologic, profesional. Condițiile pedagogice integrează optim în sine: a) formele de organizare, posibilitățile psihofiziologice, intelectuale, metodele și mijloacele de educație orientate spre realizarea obiectivelor stabilite/determinate; b) ansamblul mijloacelor și resurselor materiale; c) sistemul de influențele educative orientate spre formarea și dezvoltarea personalității elevilor prin conținuturi, forme, metode și procedee; d) factorii externi (social-economici, nivelul de formare și dezvoltare a cadrelor didactice) și interni (percepția, înțelegerea, gândirea, motivația învățării, memoria, particularitățile de dezvoltare psihică a elevilor), care influențează eficacitatea produsului educațional; e) îmbinarea și armonizarea optimă a interacțiunilor procesului educațional (interacțiunea pedagog-elev-familie-mediul social și natural); f) relaționarea influențelor orientative și spontane din mediul sociouman; g) coeziunea dintre funcția formativă, educativă și dezvoltați-vă a instruirii; conexiunea educație și dezvoltare, autoeducație și autodezvoltare).

Condițiile realizează relațiile dintre cauze și circumstanțe și nemijlocit facilitează dezvoltarea, instruirea și educația, favorizează/avantajează pozitiv produsul proiectat. Condițiile se clasifică în raport cu gradul de generalitate (generale și specifice), particularitățile de formare și dezvoltare morală, estetică, intelectuală, a memoriei, gândirii, motivației, formare și dezvoltare a competențelor generale sau specifice la personalitate. C*ondițiile reprezintă o componentă a sistemului teorie - practică educațională* și includ în sine un ansamblu de posibilități pedagogice, psihologice, socioeconomice și manageriale. Ele în mod special sunt orientate spre optimizează procesual educațional și asigură funcționalitatea și dezvoltarea sistemului științele – practica educațională.

În sursele pedagogice se evidențiază următoarele tipuri sau grupe de condiții educaționalei: organizaționale; psihopedagogice și didactice. a) *condițiile organizaționale* constituie un ansamblu de

posibilități special organizate în vederea integrării conținuturilor, formelor și metodelor procesului pedagogic, care se află la baza funcționării managementului și dezvoltării aspectului procesual al educației; b) *condițiile psihopedagogice* reprezintă o totalitate sau un sistem de elemente concepute intenționat, interconectate și interdependente la mediul de viață și spațial educațional, care vizează dezvoltarea aspectului personal al sistemului educațional. Ele sunt asociate cu transformarea, modificarea și dezvoltarea unor caracteristici specifice ale personalității; c) *condiții didactice* reprezintă produsul selectării, proiectării și aplicării specifice a elementelor de conținut, a metodelor și tehnicilor, precum și a formelor organizatorice pentru atingerea obiectivelor educaționale generale și specifice. Astfel, condițiile constituie un complex de circumstanțe și direcții ale activității educaționale, special argumentate, organizate și orientate, care în ansamblu favorizează randamentul valoarea produsului procesului educațional.

Concluzii

Proximitatea dintre funcția teoretică și funcția constructivă a pedagogiei ca știință socioumană are la bază principiile educației. Principiile educației posedă un potențial realizabil de tranziție de la teoria la practica educațională atunci când, se va ține cont nu numai de legitățile ci și de alte concepte pedagogice, psihologice, sociologice, filosofice. Tranziția de la legități la principii, de la funcția teoretică la funcția constructivă a pedagogiei se realizează și se validează în cadrul activității de cercetare experimentală. Experimentul pedagogic demonstrează existența, viabilitatea și eficacitatea principiilor și regulilor de educație.

Principiile se completează și se dezvoltă prin descoperirea a noi reguli referitor la proiectarea și realizarea procesului educațional. Regulile educației ca parte constitutivă a principiilor se manifestă diferit după puterea lor funcțională, rang valoric și rezultativ în variate situații și condiții educaționale. Legitățile educației constituie fundamentul tranziției de la teorie la practică și invers. Principiile, regulile inclusiv și alte componente normative pot fi deduse și-n baza generalizării și analizei experienței pedagogice a cadrelor didactice. Însă, această cale bazată pe „probe – greșeli” necesită mult timp și un volum imens de eforturi intelectuale din partea pedagogilor cercetători și practicieni. Calea nominalizată cu toate dificultățile sale nu înseamnă, că trebuie să fie ocolită și exclusă din sistemul teorie – practică educațională. Practica pedagogică demonstrează valoarea acestei căi în dezvoltarea sistemului *teorie - practică*. Științele educației demonstrează vădit faptul, că ideile teoretice și-n special legitățile oferă orientări benefice în proiectarea și realizarea practicii educației.

Principiile și regulile educației oferă indicații concrete referitor la proiectarea și realizarea scopurilor și obiectivelor educației, care la rândul lor permanent se schimbă sub influența exigențelor sociale și dezvoltării științelor pedagogice. Scopul educației permanent se schimbă/modifică și se reflectă direct asupra modificării obiectivelor, conținutului, mijloacelor de organizare și realizare a practicii pedagogice Schimbarea scopurilor și obiectivelor educației generează modificarea și completarea principiilor educației cu noi reguli-exigențe. Deci, principiile poartă caracter istoric. Științele educației au misiunea de a se adapta și readapta prognostic și de a construi un sistem de principii și reguli, metode și procedee, de a crea condiții educaționale favorabile pentru a realiza scopurile și obiectivele educației. Principiile și alte componente normative ale educației permanent se modifică și se dezvoltă în cadrul cercetărilor pedagogice și practicii educaționale.

Referințe bibliografice:

1. Codul Educației al Republicii Moldova: nr. 152 din 17 iulie 2014. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 2014, nr. 319-324, pp. 17-52. ISSN 2587-3903.
2. CRISTEA, S. *Educația. Concept și analiză*, V. 2. București: Editura DPH, 2016. 117 p. ISBN 978-606-683-378-3.
3. CRISTEA, S. *Educația. Concept și analiză*, V. 4. București: Editura DPH, 2017. 186 p. ISBN 978-606-683-444-5.
4. GUȚU, V. *Pedagogie.* Chișinău: CEP USM, 2013. 508 p. ISBN 978-9975-71-450-1.
5. JINGA, I., Istrate E. *Manual de pedagogie*. București: ALL Editorial S.A. 1998. 463 p. ISBN 973-9337-51-1.

6. JOIŢA, E. *Instruirea constructivistă – o alternativă. Fundamente. Strategii*. București: Aramis, 2007, 220 p. ISBN 973-679-316-8.
7. *Strategia de dezvoltare „Educația 2030”*. Chișinău, 2022.

Date despre autor:
***Vasile PANICO*,** doctor în științe pedagogice, profesor universitar, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău
ORCID: 0000-0002-4431-1770
E-mail: panicovasile@gmail.com

Prezentat: 20.08.2025